

دولت مردان فرهنگی فرهنگ دولت مردان

جلد اول

از مشروطه تا انقلاب اسلامی

www.ketab.ir

عنوان و نام پدیدآور	: دولتمردان فرهنگی و فرهنگ دولتمردان: از مشروطه تا انقلاب اسلامی/ موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت.
مشخصات نشر	: تهران: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۳ص: مصور، جدول، عکس؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ سم.
شابک	: 978-964-495-483-2: ریل ۱۰۰۰۰۰: دوره ۲: 978-964-495-487-0: ج ۱.
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص [۲۹۹]-۲۰۳ همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	: از مشروطه تا انقلاب اسلامی.
موضوع	: سیاستمداران ایرانی -- قرن ۱۳ق. - ۱۴
موضوع	: ایران -- تاریخ -- انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ق.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۲۰
شناسه افزوده	: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت
رده بندی کنگره	: DSR۸۴/۹ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۰۹۲۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۸۵۵۷۵

دولت مردان فرهنگی و فرهنگ دولت مردان

از مشروطه تا انقلاب اسلامی

پژوهش، گردآوری و تدوین: مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵ // شمارگان: ۱۰۰۰

حروفچینی: ظریفیان // لیتوگرافی: سحر // چاپ و صحافی: ...

طرح جلد: امیر خلیلی فرد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۹۵-۴۸۳-۲ ۹۷۸-۹۶۴-۴۹۵-۴۸۷-۰ شابک دوره: ۹۷۸-۹۶۴-۴۹۵-۴۸۳-۲

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

دفتر توزیع و پخش: خیابان پاستور - خیابان ۱۲ فروردین جنوبی - کوچه خاقانی

تلفن: ۶۶۴۶۹۹۵۸-۶۶۴۱۱۱۵۱ شماره: ۶۶۹۷۰۲۰۵

نمایندگی‌های فعال در استانها و شهرستانها

اردبیل، مجتمع فرهنگی ولایت ۰۴۳۳۷۷۷۷۷-۹ // اهواز، رسانه پیداری ۰۶۱۳۲۲۱۱۷۲۵ // اهر، حسینیه پاسداران ۰۲۴۲۳۲۳۰۵۱

ایل، مرکز فرهنگی سردار شهید حاج بصیر ۰۱۱۳۲۲۸۱۵۵ // بندر لنگه، فروشگاه قدرولایت ۰۷۱۳۲۲۳۳۵۹۶ // بوشهر، کتابفروشی باران ۰۷۷۳۳۳۳۳۱۰۸

انتشارات صبح امید ۸۸۹۷۳۷۰ // تهران، چاپ و نشر بین الملل ۸۸۹۰۳۸۴۳ // تهران، فروشگاه کیهان ۶۶۴۰۳۴۷۹ // جهرم، انتشارات مصلی نژاد ۰۷۱۵۴۳۳۶۹۹۶

شیراز، نمایشگاه قرآن و عترت ۰۷۱۳۳۶۷۴۳ // قم، بوستان کتاب ۰۲۵۳۷۷۴۲۱۵۵ // قم، سوره مهر ۰۲۵۳۱۰۷۴ // قم، زمزم هدایت ۰۲۵۳۷۷۳۰۷۳۵

ساری، پخش کتاب رسالت ۰۱۱۳۳۳۳۳۳۷۴۳ // مرند، کانون فرهنگی شهید جان آقا ۰۹۱۴۴۶۱۳۳۷۹ // یاسوج، کتابفروشی القدير ۰۷۴۳۳۳۳۳۶۰۹

نشانی پایگاه اینترنتی: www.ghadr110.ir نشانی پست الکترونیکی: info@ghadr110.ir

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است

فهرست مطالب

پیشگفت	۹
--------	---

فصل اول کلیات و سوابق

معنا و گستره فرهنگ	۱۵
اهمیت فرهنگ	۱۷
تبادل و تهاجم فرهنگی	۱۸
تاریخ تهاجم فرهنگی غرب علیه اسلام در قرون وسطی	۲۱
تاریخ تهاجم فرهنگی در دوران معاصر	۲۵

فصل دوم دولتمردان فرهنگی و فرهنگ دولتمردان در دوران قاجار

ظهور جریان جدید منوالفکری و اقدامات آن	۳۱
۱- ترویج غرب باوری و ارزشهای غربی	۳۳
۲- دین‌گریزی و جایگزین دانستن دین با علم	۳۵
۳- اصلاح‌طلبی در اسلام	۳۸
۴- تلاش برای تغییر خط و زبان	۴۰
۵- تقلید مطلق در اصول ترقی و توسعه و تولید	۴۲

- ۴۸ ۶- تأسیس وزارت علوم و معارف
- ۴۹ خصوصیات دولتمردان فرهنگی دوران قاجار
- ۶۴ هم اقدامات دولتمردان فرهنگی از مشروطه تا کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ ه. ش
- ۶۴ ۱- تأسیس انجمن معارف و مدارس جدید
- ۷۰ ۲- تأسیس کتابخانه ملی
- ۷۲ ۳- تأسیس دارالفنون
- ۸۰ ۴- تشکیل مدرسه علوم سیاسی
- ۸۵ ۵- آرام و مصل به خارج از کشور
- ۸۸ ۶- تشکیل شرکت چاپ و انتشار روزنامه
- ۹۰ ۷- تلاش برای تغییر در وضعیت زنان

صل سوم

دولتمردان فرهنگی دوره قاجاریه در دوران بهمن اول (رضاخان)

- ۹۸ نخست وزیران این دوره:
- ۹۸ ۱- سید ضیاءالدین طباطبائی
- ۹۹ ۲- احمد قوام (قوام السلطنه)
- ۱۰۰ ۳- میرزا حسنخان مشیرالدوله (پیرنیا)
- ۱۰۱ ۴- میرزا حسنخان آشتیانی (مستوفی الممالک)
- ۱۰۲ ۵- محمدعلی فروغی (ذکاءالملک)
- ۱۰۳ ۶- محمود جم
- ۱۰۴ ۷- دکتر احمد متین دفتری
- ۱۰۵ وزیران علوم یا فرهنگ این دوره
- ۱۱۲ هم اقدامات ضد اسلامی دولتمردان رضاخان
- ۱۱۲ ۱- مؤسسه وعظ و خطابه
- ۱۱۴ ۲- سازمان پرورش افکار
- ۱۱۷ ۳- تشکیل فرهنگستان زبان

۱۲۰	۴- اعزام محصل به خارج کشور در دوره رضاخان
۱۲۹	۵- تغییر لباس و پوشش و کشف حجاب
۱۳۷	۶- تأسیس دانشگاه تهران و دانشسراهای عالی
۱۴۱	۷- تغییر و تحولات آموزش و پرورش
۱۴۸	۸- تشکیل پیشاهنگی و انجمن تربیت بدنی
۱۵۰	۹- ایجاد ادبیات تجددگرا و دین ستیز
۱۵۳	ویژگی ادبیات و فرهنگ دوره پهلوی اول
۱۵۵	۱۰- هنر و سینما در خدمت استبداد رضاخانی!
۱۶۲	۱۱- باستان‌رای، ایرانشناسی (ناسیونالیسم)
۱۷۰	خصوصیات مشترک دولت‌مردان فرهنگی این دوره
۱۷۰	اقدامات دولتمردان فرهنگی این دوره
۱۷۱	فرهنگ دولتمردان فرهنگی این دوره

فصل چهارم

دولتمردان فرهنگی و فرهنگ دولتمردان

در دوره پهلوی دوم (معماری)

۱۷۷	سیاستها، اقدامات و گردانندگان شاخص
۱۸۵	۱- مهرداد پهلبد
۱۸۷	۲- دکتر محمود مهران
۱۸۹	۳- پرویز ناتل خانلری
۱۹۱	۴- منوچهر گنجی
۱۹۴	۵- جهانشاه صالح
۱۹۶	۶- عیسی صدیق اعلم
۲۰۰	انجمن ایران و آمریکا و فعالیتهای ضد فرهنگ ملی اسلامی آن
۲۰۳	مرکز آموزش زبان انگلیسی
۲۰۴	کتابخانه و مرکز منابع لینکلن
۲۰۵	ساواک و انجمن ایران و آمریکا

۲۰۷	نقش فرح پهلوی در فرهنگ و هنر
۲۱۲	رؤسا و اساتید دانشگاه تهران
۲۱۹	فراماسونرها در دانشگاه شیراز
۲۲۶	اهم اقدامات دولتمردان فرهنگی در دوره پهلوی دوم
۲۲۶	۱- مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی!
۲۳۶	ریاست یک بهایی بر گروه جامعه‌شناسی مؤسسه
۲۳۹	۲- انجمن معارف و شورای عالی آن
۲۴۱	۳- بنیاد فرهنگ ایران
۲۴۱	۴- شورای فرهنگ سلطنتی ایران
۲۴۵	۵- فیلم و سینما
۲۴۹	۶- تلویزیون
۲۵۱	۷- جشن هنر شیراز
۲۸۰	۸- جشنهای ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی
۲۸۸	۹- گسترش و نفوذ فراماسونها در نظام حکومتی و برنامه‌های فرهنگی
۲۹۹	نمایه اشخاص
۳۱۳	نمایه موضوعی
۳۱۹	نمایه اماکن
۳۲۳	منابع

پیشگفتار

فرهنگ حوزه عمل و تأثیرگذاری گسترده‌ای دارد و بهمین جهت از سوی همه کسانی که می‌خواهند قدرت پایدارتری داشته باشند مورد توجه است. مکاتب بشری از فرهنگ، ابزاری در تهت سلطه بر جامعه خود و جوامع دیگر ساخته‌اند و با گسترش علوم و تحوّل در ابزارهای فرهنگی، صرف پیچیده‌ای از آن در جهت منافع خود بهره گرفته و می‌گیرند. لیبرالیسم و سکولاریسم، یک پدیده جدید در شیوه زندگی انسانها در عرصه نظام سیاسی پدید آورده‌اند، در تلاش برای روزی، در حال شکل دادن به خواسته‌ها و نحوه زندگی مردم هستند تا آنان را در حوزه رفتارهای فردی و اجتماعی تحت کنترل داشته باشند.

در نقطه مقابل مکتب مادی، ادیان الهی با ابقا قرار دادن ارزشهای وحیانی، می‌کوشند تا آداب و شیوه زندگی انسانها را در تمامی عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، شکل انسانی دهند و از ناهنجاریها و نریشهای گناه‌آلود و صرفاً مادی جلوگیری نمایند.

در نگاه مادی، انسان دارای ظرفیتهای و توانمندیهایی است که بایستی در کنترل منافع صاحبان قدرت قرار بگیرد. در این نوع حکومتها، دولتمردان، دارای فرهنگی برخاسته از نوع نظام سیاسی حاکم بوده و در حال الگوسازی عمومی بر مبنای همان فرهنگ می‌باشند. آنان با رفتارهای خود و طرز زندگی انتخاب شده اشرافی، فرهنگ مورد نظر را به نمایش گذارده و با استفاده از ابزارهای هنری و رسانه‌ای، آن را به یک گفت‌وگو خواست و شیوه همگانی درمی‌آورند. فرهنگ دولتمردان در چنین نظامهایی، نشأت

گرفته از بینش مادی است و دولتمردانی که متولی فرهنگ جامعه می‌شوند وظیفه همگانی ساختن این فرهنگ را به عهده دارند.

در تاریخ معاصر ایران، پادشاهان عموماً مظهر نگاه غیردینی به مقوله حکومت بوده‌اند. آنان خود را جانشین خداوند و مظهر لطف او بر بندگان می‌دانستند. هرگونه خواسته‌اند زندگی کرده‌اند. از ساختن قصرهای پُرشکوه تا گرفتن زنان متعدد و سفرها و تفریحات فراوان، از دست‌اندازی به بیت‌المال عمومی برای مخارج و مصارف شخصی و مسرفانه تا انتصاب افراد نالایق و وابسته به مسؤولیتهای اجتماعی. یکی از قلدرترین این پادشاهان بی‌رضاخان، وابسته‌ترین آنان به قدرتهای بیگانه و اسیر خودسریها و خودخواهیها، خود بر فرهنگ ترس و وحشت و تملق و ظاهرسازی را بر سایرین حاکم ساخت.

محمدرضا پهلوی این راه را با طمطراق و نمایش متجذم‌بانه بیشتری دنبال کرد. کسانی که در رأس مسؤولیتی، متلف چنین حکومتی انتخاب می‌شدند، مردانی بودند از جنس آن حکومتها، خودخواه، دین‌دست، غریب‌گرا، نالایق، خودباخته و چشم دوخته به فرمان و دست بیگانه.

اقدامات این دولتمردان، در هر مسؤولیتی که قرار داشتند، بار فرهنگی با خود داشت که می‌توان آن را سایه‌ای از فرهنگ غرب دانست، چرا که فقط نقاط منفی فرهنگ غرب را یعنی شیوه زندگی و آداب و رسوم آن را اخذ کرده بودند. به نقاط مثبت مانند سخت‌کوشی و نظم و ... را. این بار فرهنگی، بنیانهای اصیل فرهنگ ملی اسلامی را تخریب می‌کرد؛ مفاخر آن را به فراموشی می‌سپرد؛ استعدادها را در زمینه بروز و ظهور، پژمرده می‌نمود؛ زیرساختهای کشاورزی و اقتصادی را از بین می‌برد؛ پادشاهی و پاکدستی و صفا و شادابی را از زندگیها می‌سترد؛ عدالت اجتماعی و معیشت عمومی مردم را پایمال منافع اقلیت حاکم می‌ساخت؛ دست بیگانگان را در بنیانهای سرنوشت‌ساز کشور باز می‌کرد؛ باورهای دین‌مدارانه مردم را که سلحشوری و ایستادگی و صداقت و مهربانی را برایشان به ارمغان آورده بود ویران می‌کرد.

بررسی تاریخی دوره قاجار و پهلوی نشان می‌دهد که دولتمردان سیاسی، گاه قبل از

مسئولیت و گاه بعد از آن، در حوزه فرهنگ فعال بوده‌اند و به نوعی رفت و آمد بین مسؤولیتهای فرهنگی و مدیریت سیاسی جامعه داشته‌اند. انتقال فرهنگ در این دو دوره با سهولت بیشتری انجام شده است، چرا که فعال فرهنگی به اریکه قدرت تکیه می‌زده و با ابزار قانون و قدرت و بودجه به گسترش آن می‌پرداخته است و یا بعد از انتقال از قدرت سیاسی با تجربیات و عناصری که در اختیار می‌گرفته، به گسترش فرهنگ مورد نظر مبادرت می‌کرده است.

امین الدوله، مهدیقلی خان هدایت، مرتضی قلی خان صنیع الدوله، محمدعلی خان علاءالسلطنه، میرزا ابوالیم خان حکیمی، میرزا حسن خان مستوفی‌الممالک، سیدحسن تقی‌زاده، محمدعلی قزوینی، علی‌اصغر حکمت، مشیرالدوله پیرنیا، رضاقلی خان نیرالملک، اسماعیل مرآت، عیسیٰ عسکری، عبدیق اعلم، علی‌اکبر سیاسی، محمود مهران، پرویز ناتل خانلری، مهرداد پهلبدان، این دست دولتمردان هستند که هم در قدرت سیاسی و هم در فرهنگ متولی بودند و در فرهنگ ریل‌گذاری، انحرافی داشتند و به ترویج فرهنگی مغایر با فرهنگ ملی اسلامی پرداختند.

متأسفانه باید اذعان داشت که تصدی مدیرهای سیاسی و حکومتی توسط فرهنگ‌مردان، در دوره قاجار و پهلوی، خسارتهای زیادی فکری و اجتماعی را تشدید نموده است و دلیل آن، تخلق این گروه به فرهنگ غریبی و غیباصلی است. چه به لحاظ جایگاه خانوادگی و چه بخاطر محل و نوع تحصیلات، چه به دلیل مدت زندگی و اقامت در غرب به لحاظ نوع مسؤولیت، رنگ و بوی فرهنگی عربی را کم و زیاد پذیرفته و از اصالت خود دوری جسته‌اند و این وادادگی فرهنگی با تصدی دولتیتهای حکومتی در جامعه تسری بیشتری یافته است. بر این تأسف باید افزود که حضور دولتمردان در حوزه فرهنگ نیز همین خسارت و مصیبت را همراه داشته است و لذا می‌توان با قاطعیت اظهار داشت که فرهنگ مظلومترین و در عین حال تأثیرپذیرترین حوزه در کشور ما بوده است و شاید هیچ جامعه‌ای را نتوان یافت که فرهنگ آن تا این اندازه دستخوش تغییر بوده باشد.

بررسی حضور دولتمردان در فرهنگ و نیز فرهنگ دولتمردان، نشان می‌دهد که

بایستی دو ملاحظه مهم و حیاتی را مورد توجه قرار داد:

۱- برای انتخاب یا انتصاب مدیران جامعه به طرز نگاه و تلقی آنان از فرهنگ، شیوه زندگی و منش رفتاری آنان توجه جدی کرد و تنها به کارآمدی و تخصص برای انتخاب بسنده ننمود. باید توجه کرد که تصدی قدرت در هر اندازه آن، به فرهنگ سازی منتهی خواهد شد و این فرهنگ بایستی سالم و منطبق با باورهای دینی و رشددهنده باشد. استقلال فکری، بصیرت، شجاعت، تقوی، استقامت و صداقت از جمله شرایطی هستند که در فرهنگ عمومی و جهتگیریهای دولتی بسیار مؤثرند و از وجود آنها در دولتمردان بایستی اطمینان حاصل کرد.

۲- در انتخاب یا انتصاب مدیران فرهنگی جامعه، شرایط فرهنگی خاصی را باید مورد توجه قرار داد نه سخن خیرانه هم باید باشد. اینان هم مشی و رفتارشان فرهنگ ساز است و هم ابزارهای فرهنگی و سیاستهای آن در اختیارشان است و می توانند با این امکانات جهتگیریها را اصلاح یا تزیین منحرف سازند. خوشبینانه و ساده اندیشانه برخورد کردن با این افراد و شرایط لازم برای تصدیگری آنان، بسیار خسارت بار است که در این بررسی به گوشه هایی از این خسارتهای آشکار رفته است.

امید است این بررسی مستند، درسهای لازم برای مصونیت انقلاب اسلامی از خسارتهای بی توجهی به دو نکته فوق را برای عموم و ویژه مسئولین امر فراهم آورد، اگرچه در دوره انقلاب اسلامی با مواردی از کم توجهی یا غفلت از این مهم مواجه شدیم و خسارتهای آن را متحمل گشتیم که در جلد دوم، به بررسی آنها خواهیم پرداخت. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگ، هنر و قدرت ولایت